

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

บทบาทของสื่อบุคคลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร

อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

**The Role of Personal Media in Communications for Coastal Resources
Management in Baan Sammakki, Bang Khun Sai Sub-District,
Ban Laem District, Petchaburi Province**

สุวิชา ทวีสุข (Suwicha Thaweesook)¹ ภัสวาลี นิติเกษตรสุนทร (Paswalee Nitikasetuntorn)²

ดุสิต เวชกิจ (Dusit Wechakij)³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สถานการณ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี (2) กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี (3) บทบาทสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี และ (4) เสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยแกนนำชุมชน ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ และผู้แทนชาวบ้าน จำนวน 5 คน โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานการณ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แบ่งเป็น 4 ยุค ได้แก่ ยุคทรัพยากรชายฝั่งอุดมสมบูรณ์ ยุคการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่ง ยุคการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และยุคการขยายการสื่อสารไปสู่ภายนอก 2) กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งประกอบด้วย (1) ผู้ส่งสารและผู้รับสารภายในชุมชน คือ แกนนำ ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ส่วนผู้ส่งสารและผู้รับสารภายนอกชุมชน คือ เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรชายฝั่ง และประชาชนทั่วไป (2) เนื้อหาในการสื่อสารเน้นประเด็นปัญหาพร้อมเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน (3) ช่องทางการสื่อสารมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทิศทางการสื่อสารภายในชุมชน เป็นการสื่อสารทางตรงทั้งในแบบแนวดิ่งและแนวระนาบ การสื่อสารแบบสองทาง และการสื่อสารเชิงพิธีกรรม รูปแบบการสื่อสารเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทิศทางการสื่อสารภายนอกชุมชนเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวและสองทาง ส่วนการสื่อสารเพื่อการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ประเด็นความรู้ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง การแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง 3) แกนนำชุมชนในฐานะสื่อบุคคลที่มีบทบาทในการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมต้องมีความน่าเชื่อถือ ความทันสมัย ความรู้ และมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ปฏิบัติงาน และนักจัดการการเรียนรู้ภายในชุมชน และ 4) แนวทางการพัฒนากระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลมควรเป็นไปในทิศทางของกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: การสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากร การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

1 นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช suwicha03@gmail.com

2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช passawalee@yahoo.com

3 รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช dusit.wec@stou.ac.th

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the situation of coastal resources management in Baan Sammakki, Bang Khun Sai Sub-district, Ban Laem District, Petchaburi Province; (2) the communications process for coastal resources management in the village; (3) the role of personal media in that communication; and (4) recommendations for improving the communications process for coastal resources management in the village. This was a qualitative research. The 5 key informants, chosen through purposive sampling, consisted of community leaders, representatives of the tambon administrative organization, representatives of government agencies, and representatives of local residents. Data were collected using an in-depth interview form and analyzed using descriptive analysis. The results showed that 1) The situation of coastal resources management in the study area could be divided into 4 chronological periods: the time when there were rich resources, the time of competition over resources, the time of the establishment of a marine natural resource conservation group, and the time of expanding communications to outside the village. 2) The process of communications for coastal resources management consisted of (1) message senders and message receivers in the community, i.e. core leaders, villagers, and local administrative organization officials; and message senders and message receivers outside the community, i.e. Department of Marine and Coastal Resources officials, and the general public. (2) Communications content focused mainly on shared problems and coastal resources management issues in the community. (3) Communications channels were both formal and informal. Within the community, communications were direct (both vertical and horizontal), ceremonial, two-way and participatory. Outside the community, communications were both one-way and two-way. Knowledge management communication consisted of coastal resource management topics and exchange of information for coastal resources management. 3) The community leaders who acted as personal media in the communications had credibility, modernity, knowledge, and environmental consciousness, and were activists and knowledge managers within the community. 4) The communications process for coastal resources management in the study area could be improved by following the participatory development paradigm.

Keywords: Resources management communication, Participatory communication

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งเป็นอย่างมากเนื่องจากการมีสภาพป่าชายเลนที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำในทะเลชนิดต่างๆ มากมาย จึงทำให้ประเทศไทยมีการทำประมงเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ติดอันดับต้นๆ ของโลก มีการส่งออกทรัพยากรสัตว์ทะเลเป็นอย่างมาก ส่งแรงกดดันมาถึงการทำประมงชายฝั่ง ที่ต้องมีเครื่องมือที่จับสัตว์น้ำได้จำนวนมาก (เผด็จศักดิ์ และคณะ, 2550) สัตว์น้ำที่จับได้มีเพียงกุ้ง กุ้ง หอย ปู ปลา แต่หอยชนิดต่างๆ ก็เป็นสัตว์น้ำชายฝั่งที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสัตว์น้ำประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะหอยแครง หอยเสียบ ที่อาศัยอยู่บริเวณตะกอนเลน พื้นที่ที่เป็นแหล่งหอยธรรมชาติที่สุดในประเทศไทย มีเพียงพื้นที่ในจังหวัด สมุทรสงคราม และจังหวัดเพชรบุรี เป็นบริเวณที่มีชายฝั่งทะเลที่มีดินตะกอนเลนเหมาะกับการเจริญเติบโตของหอย หนึ่งในพื้นที่นั้นคือตำบลบางขุนไทร จ.เพชรบุรี ชาวบ้านในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่มีรายได้จากการถีบกระดานเลนหาหอย

ผลผลิตต่อเดือนดังกล่าวทำให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งที่มีมากมายและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอย่างมากหากแต่ผู้เข้าไปเก็บหาทรัพยากรดังกล่าวมิได้ใช้วิธีการเช่นเดียวกันทุกคน ชาวบ้านในพื้นที่ใช้กระดานถีบเลนเก็บหอยแครงและหอยชนิดอื่นๆ ด้วยมือเปล่า แต่พื้นที่อื่นๆ หรือชาวบ้านบางคนใช้เรือคราดหอย และการซื้อ โกงหอย (เครื่องมือที่มีตาข่ายถี่ไว้สำหรับซื้อหอย) ดังแสดงในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2552 (<http://www.thairath.co.th>) โดยนำหอยขนาดเล็กไปขายหรือนำไปเลี้ยงในคอกหอยส่วนตัว ทำให้ชาวบ้านที่ถีบกระดานเลนหาหอยด้วยมือไม่สามารถหาหอยได้ทันกับผู้ใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย และทำลายวงจรชีวิตของหอย จากปัญหาดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านต้องมาพูดคุยประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล” เพื่อคุ้มครองดูแลทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์

จากปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นที่ผ่านมาแกนนำและชาวบ้านได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหา ด้วยตนเอง รวมทั้งประสานหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้สามารถทำมาหากินได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนมีการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง โดยมีการสื่อสารภายในชุมชนที่พยายามวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ หาแนวทางการแก้ไขปัญหา ลงมือปฏิบัติ ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานอนุรักษ์

แม้ว่ายังมีเรือคราดหอยรุกล้ำเข้ามาในพื้นที่ก็ตาม แต่ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพประมงชายฝั่งเพื่อดำรงชีวิตได้ บุคคลที่สำคัญต่อการสื่อสารของชุมชนคือ ผู้ใหญ่จรรยา พัทธกิจ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านสามัคคี และประธานกลุ่มอนุรักษ์ฯ เป็นบุคคลหลักที่ปฏิบัติงานในการลาดตระเวน การประสานงานกับกลุ่มต่างๆ และ นายธนู วงศ์ใหญ่ ซึ่งเป็นแกนนำอีกคนที่มีส่วนสำคัญที่นอกเหนือจากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ยังมีการรวบรวมจัดเก็บเอกสาร ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม หนังสือราชการ สื่อวิทัศน์ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งมีทักษะในการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของชุมชนให้ภายนอกได้รับทราบถึงกระบวนการอนุรักษ์ของชุมชนที่ผ่านมาจนได้รับความสนใจจากสื่อหลากหลายประเภท

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

จากกระบวนการของชุมชนที่ดำเนินการมาตั้งแต่ในอดีต จนถึงปัจจุบันพบว่า สื่อบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งผู้วิจัยสนใจศึกษา สถานการณ์ บทบาทของสื่อ บุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และหาแนวทางพัฒนารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
3. เพื่อศึกษาบทบาทสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
4. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่บ้านสามัคคี ต.บางขุนไทร อ.บ้านแหลม จ. เพชรบุรี ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ แกนนำชุมชนในการปฏิบัติงานและการสื่อสารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ผู้เข้าร่วมกระบวนการคืนข้อมูลชุมชน เป็นตัวแทนชุมชนจาก 3 ฝ่ายคือ 1) ผู้แทนจากหน่วยงานราชการที่ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง 2) ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และ 3) ผู้แทนชาวบ้านที่เข้าร่วมดำเนินการกับกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เครื่องมือการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบคืนข้อมูลสู่ชุมชน การเก็บข้อมูล/การวิเคราะห์ข้อมูล มีการศึกษาเอกสาร ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการนำข้อมูลคืนชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงโครงสร้างเนื้อหาเพื่อสร้างข้อสรุปโดยวิเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบ่งได้เป็น 4 ยุค ดังนี้

ยุคแรก คือ ยุคทรัพยากรชายฝั่งอุดมสมบูรณ์ (อดีต - ปีพ.ศ.2528) เป็นยุคที่ทรัพยากรชายฝั่งอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านเข้ามาหาหินในหมู่บ้าน ซึ่งในช่วงนี้ไม่มีสภาพปัญหาที่ชัดเจน ชาวบ้านสื่อสารกันภายในชุมชนพูดคุยเรื่องทำมาหากิน และทั่วไป หลังการทำมาหากิน ยุคที่สอง คือ ยุคการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่ง (ปีพ.ศ.2529 – พ.ศ.2534) เป็นยุคที่มีทรัพยากรหอยแครง หอยเสียบ จำนวนมาก จึงเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรด้วยวิธีการหาหอยที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของหอย ทั้งการโพงและคราดหอย ระยะนี้มีการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน ยุคที่สาม คือ ยุคการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล (ปีพ.ศ. 2535 - 2546) จากสภาพปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรดังกล่าว ชาวบ้านไม่สามารถแก้ปัญหาได้ลำพังเพียงคนเดียวจึงรวมตัวกันเพื่อร่วมกันลาดตระเวนเรือคราดหอยที่เข้ามาหาหินในเขตอนุรักษ์ ระยะนี้จะมีการสื่อสารภายในชุมชนค่อนข้างมาก เนื่องจากมีการบริหารจัดการกลุ่มอนุรักษ์ฯ การแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับสมาชิกกลุ่ม และจัดตั้งกลุ่มย่อยเพื่อผลัดเปลี่ยนกันลาดตระเวนผู้บุกรุกและส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างชาวบ้านและแกนนำในเวทีการประชุมประจำเดือน ยุคสุดท้าย คือ ยุคการขยายการสื่อสารไปสู่ภายนอก (ปีพ.ศ.2547-ปัจจุบัน) เป็นการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ การเผยแพร่เรื่องราวการอนุรักษ์ของชุมชนสู่สาธารณะผ่านช่องทางต่างๆ ทั้งสื่อสาธารณะ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในและต่างประเทศ และเว็บไซต์ ฯลฯ

2. กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี สรุปได้ดังนี้

2.1 กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากร หากสรุปตามองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารแล้วแบ่งได้เป็นดังนี้ (1) กลุ่มผู้ส่งสารและกลุ่มผู้รับสาร เป็นกลุ่มเดียวกันเนื่องจากรูปแบบการสื่อสารเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two - way communication) สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันและสลับบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ (2) เนื้อหาของสาร เป็นประเด็นทรัพยากรชายฝั่ง คือ หอยแครง หอยเสียบ ที่มีการแย่งชิงระหว่างคน 2 กลุ่มคือคนในพื้นที่ ที่หาหินด้วยกระดานดิบหาหอย และกลุ่มเรือคราดหอยและช้อนโพง หากมีการประชุม หรือการปรึกษาหารือเพื่อการดำเนินการร่วมกันแล้ว ประเด็นปัญหานี้จะถูกนำขึ้นมาพูดคุยอย่างบ่อยครั้งเนื่องจากเป็นประเด็นร่วมของชุมชนที่เป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ทุกคนจึงให้ความสำคัญกับเนื้อหาในส่วนนี้เป็นอย่างมาก (3) ช่องทางในการสื่อสารที่เหมาะสม ของชุมชนบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทรคือการพบปะพูดคุยกันภายในชุมชนในที่นี้คือ บริเวณท่าเรือที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหาหอยโดยใช้กระดานดิบจะต้องมาลงเรือที่ทำเรือเดียวกัน จึงเป็นโอกาสในการพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอยู่ตลอด โดยชาวบ้านและแกนนำหมู่บ้านที่รู้ความเคลื่อนไหวของกิจกรรมจะต้องมาบอกกล่าวให้กับสมาชิกได้ทราบ นอกจากนี้จะได้พบปะแลกเปลี่ยนกันในงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน โดยในการสื่อสารจะมีรูปแบบการจัดประชุมประจำเดือน หรือการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ แล้วแต่โอกาสและวัตถุประสงค์ของการพูดคุยในแต่ละครั้ง

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

2.2 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ 1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ที่เป็นปัญหาเรื่องรายได้และปากท้องของชาวบ้านเป็นปัญหาอันดับต้นๆ ของชุมชนที่ต้องได้รับการแก้ไข 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา ชาวบ้านเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ทราบสาเหตุของการแย่งชิงทรัพยากรอันเนื่องมาจากวิธีการหาหอยที่ทำลายระบบนิเวศ 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เมื่อชาวบ้านได้ตระหนักถึงปัญหาและสาเหตุแล้ว จึงร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ฯ ขึ้นเพื่อจัดเวรยามลาดตระเวนผู้ที่เข้ามาลักลอบคราดหอยในเขตอนุรักษ์ 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา มีส่วนร่วมในการผลักดันเปลี่ยนกันลาดตระเวน การทำกิจกรรมกลุ่มอนุรักษ์ในด้านต่างๆ มีแกนนำเป็นหลักในการบริหารจัดการ แต่การดำเนินกิจกรรมนั้นชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมดำเนินการทั้งหมด 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผล ของกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ที่ผ่านมากลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อปกป้องพื้นที่อนุรักษ์จากวิธีการหาหอยที่ทำลายระบบนิเวศชายฝั่ง โดยวิธีการต่างๆ เมื่อดำเนินการลงไปแล้วชาวบ้านจะต้องมาพูดคุยถึงผลการเปลี่ยนแปลง จะดูกันวัน/วัน หรือเดือน/เดือน แล้วแต่ผลที่จะเกิดขึ้นของแต่ละกิจกรรม รูปแบบการสื่อสารที่พบในงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารซึ่งมีทั้งกระบวนการสื่อสารทางตรง กระบวนการสื่อสารแบบสองทาง และกระบวนการสื่อสารเชิงพิธีกรรม ซึ่งกระบวนการสื่อสารเชิงพิธีกรรมนี้ ผู้รับและผู้สื่อสารจะทำหน้าที่สลับกันไปมา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้มีการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง นอกจากการสื่อสารที่พบในชุมชนดังที่กล่าวมาแล้วยังพบการจัดการความรู้ ซึ่งเป็นการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นระบบ มีส่วนสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งหัวข้อความรู้ ที่เป็นเรื่อง “การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง” ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) ในรูปแบบต่างๆ ที่มาจากสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ ฯลฯ ที่มาจากหน่วยงานต่างๆ เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง มีแกนนำชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรชุมชนร่วมกัน

3. บทบาทสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีรายละเอียดในการศึกษาดังนี้

3.1 คุณลักษณะของสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง จากการศึกษาสื่อบุคคลทั้ง 2 ท่านคือ ผู้ใหญ่จรรยา พิทักษ์ และนายธนู วงศ์ใหญ่ พบประเด็นคุณลักษณะดังนี้

ผู้ใหญ่จรรยา พิทักษ์ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและประธานกลุ่มอนุรักษ์ เป็นสื่อบุคคลที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่การอนุรักษ์ทรัพยากรของตำบลบางขุนไทร ที่มีคุณลักษณะดังนี้ เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านทรัพยากรมาโดยตลอด เป็นผู้ที่มีความทันสมัย คือพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงรับสิ่งใหม่ สิ่งใหม่ในที่นี้คือข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ เป็นผู้ปฏิบัติงาน แกนนำของกลุ่มอนุรักษ์ มีการลาดตระเวนร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ที่เข้ามาผลักดันเวรกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นผู้ติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการเอาผิดกับผู้ละเมิดกฎ หากเห็นว่ากระบวนการไม่โปร่งใสจะส่งสมาชิกเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการดังกล่าว เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากผู้ใหญ่จรรยา พิทักษ์

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เป็นคนในพื้นที่ สัมผัสกับวิถีชีวิตที่ชาวบ้านประกอบอาชีพทำมาหากินกับป่าชายเลน ทำประมงชายฝั่งมาตั้งแต่อดีต จึงตระหนักถึงความสำคัญของการมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ เป็นผู้มีความรู้ ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งในท้องถิ่นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับภายหลังเป็นผู้ใหญ่บ้านและประธานกลุ่มอนุรักษ์ มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความรู้ทั้งกับประธานและสมาชิกกลุ่มด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง จึงทำให้มีการผสมผสานความรู้จากภายในตนและภายนอกมาร่วมกัน และนำมาปรับใช้ในการเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนและเผยแพร่ไปยังสาธารณะชนอีกด้วย

นายธนู วงศ์ใหญ่ ดำรงตำแหน่งช่างซ่อมเรือ และนักประชาสัมพันธ์ประจำกลุ่มอนุรักษ์ฯ ซึ่งเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่การอนุรักษ์ทรัพยากรของตำบลขุนไทร โดยมีคุณลักษณะดังนี้ เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นคนทำงานอย่างจริงจังมาตั้งแต่เริ่มต้น เป็นอาสาสมัครในชุมชน เป็นผู้มีความทันสมัย คือ มีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง มีการวางแผนการดำเนินชีวิตกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ ความมีเหตุมีผลเชื่อในหลักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นนักจัดการการเรียนรู้ คุณลักษณะพิเศษที่นอกเหนือจากสมาชิกคนอื่นๆ ของกลุ่มอนุรักษ์คือมีจิตใจใฝ่เรียนรู้ จัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอย่างเป็นระบบ เป็นผู้มีความจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีอาชีพการทำมาหากินที่ต้องอาศัยทรัพยากรชายฝั่ง เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่มาโดยกำเนิด เป็นผู้มีความรู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้มีองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน

3.2 บทบาทแกนนำชุมชนที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบหนึ่งจังหวะ (One-Step Flow of Information) ในที่นี้คือ การรับฟังข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวจากภายนอก โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลดังกล่าวเลย สื่อบุคคลในที่นี้จึงทำหน้าที่เป็นเพียง “สื่อ” ให้กับชาวบ้านได้ทราบเท่านั้น เพราะประกาศแจ้งจากหน่วยงานต่างๆ จำเป็นต้องชัดเจนและถูกต้อง หากมีการบิดเบือนอาจจะส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของสื่อบุคคลเอง และก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน การสื่อสารแบบสองจังหวะ (Two-Step Flow of Information) ซึ่งในพื้นที่ตำบลบางขุนไทร ในส่วนที่สื่อบุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกมาและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนนั้นจะเป็นรูปแบบของ Two-Step Flow of Information คือ เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกทั้งจากสื่อสาธารณะและหน่วยงานที่ให้ข้อมูลด้านวิชาการต่างๆ สื่อบุคคลต้องปรับเปลี่ยนข้อมูลเหล่านั้นเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ประกอบกับการหาข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้สอดคล้องกับความเป็นจริง เป็นการยืนยันข้อมูลดังกล่าวให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

4. แนวทางการพัฒนากระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

4.1 แนวทางการพัฒนาตามองค์ประกอบการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร / ผู้รับสาร มีดังนี้ 1) ภายในชุมชน ควรได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อให้การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ ความรู้ที่เหมาะสม และการเผยแพร่เรื่องราวแกนนำสู่สาธารณะ จนได้รับการยอมรับจากภายนอกชุมชน 2) ภายนอกชุมชน ควรมีการนำความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรชายฝั่ง และสามารถแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนได้ เข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เนื้อหาของสาร ต้องเป็นประเด็น

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ปัญหาของชุมชน ประเด็นเรื่องอาชีพ การทำมาหากิน ช่องทางการสื่อสาร ที่หลากหลาย อาทิ การสื่อสารในเวทีประจำเดือน การจัดประชุมของหน่วยงานราชการ การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ และการใช้สื่อบุคคลในท้องถิ่น

4.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน คือ 1) ผู้อำนวย (facilitator) คือ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เป็นผู้อำนวยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น 2) การจัดเก็บความรู้ มีผู้จัดเก็บความรู้ของชุมชน (Community historian) และการจัดเก็บรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ให้เป็นระบบ และ 3) การสร้างช่องทางการเรียนรู้ มีช่องทางการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานและชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกลุ่มอนุรักษ์และกลุ่มผู้จัดแย้ง เพื่อการประสานความสัมพันธ์ระหว่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สถานการณ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง แบ่งเป็น 4 ยุค ได้แก่

ยุคแรก ยุคทรัพยากรชายฝั่งอุดมสมบูรณ์ (อดีต - ปีพ.ศ.2528) เป็นยุคที่ทรัพยากรชายฝั่งอุดมสมบูรณ์ ซึ่งการสื่อสารเป็นการสื่อสารภายในชุมชน ลักษณะเช่นเดียวกับ “โครงการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนบ้านห้วยไคร้ อำเภอกะปง จังหวัดเขียงราย (2547)” ที่มีการประชุมกลุ่มผู้รู้ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม แลกเปลี่ยนมาวิเคราะห์ และร่วมกันกำหนดแนวทางในการรับผิดชอบ และดำเนินการเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีความมั่นคงและชุมชนใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนตามองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่ของชุมชน ชุมชนก็ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียกับทรัพยากรชายฝั่ง โดยรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านแต่ละคน มาร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา เช่นเดียวกับการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมและการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล กรณีศึกษาชุมชนขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ (2552)” ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและการค้นหาปัญหาวางแผน การร่วมดำเนินการ การติดตามประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งชุมชนเริ่มต้นจากการให้ความสำคัญกับการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านแต่ละคนและนำไปสู่การจัดการทรัพยากรร่วมกันต่อไป

ยุคที่สอง ยุคการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่ง (ปีพ.ศ.2529 – พ.ศ.2534) เป็นยุคที่มีทรัพยากรหายแรงแรง หอยเสียบ จำนวนมาก จึงเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรด้วยวิธีการหาหอยที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของหอย ทั้งการ โพงและคราดหอย ระยะนี้มีการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน สอดคล้องกับโครงการวิจัยรูปแบบการจัดการน้ำในคลองตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (2555) การศึกษาเพื่อมุ่งจัดการความขัดแย้งในชุมชน ที่พบว่าเมื่อชุมชนเกิดความขัดแย้ง กระบวนการสื่อสารเพื่อแสวงหาความเป็นกลางร่วมกันในการสื่อสารกลุ่มย่อย เช่น ในเวทีชาวบ้าน เป็นกระบวนการที่จำเป็น เปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือจัดการความขัดแย้งกันในระดับชุมชน

ยุคที่สาม ยุคการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล (ปีพ.ศ. 2535 - 2546) จากสภาพปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรดังกล่าว ชาวบ้านไม่สามารถแก้ปัญหาได้ลำพังเพียงคนเดียวจึงรวมตัวกันเพื่อร่วมกัน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ลาดตระเวนเรือคราดหอยที่เข้ามาหากินในเขตอนุรักษ์ ระยะนี้จะมีสารภายในชุมชนค่อนข้างมาก เนื่องจากมีการบริหารจัดการกลุ่มอนุรักษ์ฯ การแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับสมาชิกกลุ่ม และจัดตั้งกลุ่มย่อยเพื่อผลัดเปลี่ยนกันลาดตระเวนผู้บุกรุกและส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างชาวบ้านและแกนนำในเวทีการประชุมประจำเดือน การสื่อสารกันภายในชุมชน โดยเฉพาะภายในกลุ่มอนุรักษ์ที่มีการกำหนดโครงสร้างการจัดการกลุ่มอนุรักษ์ที่ชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การกำหนดนโยบายหลัก ที่นำหลักการการมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของกิน รพีพัฒน์ และ Cohen and Uphoff อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543:139) เข้ามาเป็นหลักในการดำเนินงาน คือ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน โดยชาวบ้านทั้งชายหญิงที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางกลุ่มอนุรักษ์กำหนดขึ้น ทั้งกิจกรรมการลาดตระเวน การดูแลรักษาสภาพชายฝั่ง และสิ่งแวดลอมอื่นๆ ที่มีผลกระทบกับเขตพื้นที่ที่กลุ่มรับผิดชอบ จะต้องเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มทุกเดือนตามที่กลุ่มกำหนดและการสนับสนุนเงินเพื่อกิจกรรมของกลุ่มร่วมกันด้วย ชาวบ้านที่มีส่วนได้ส่วนเสียและเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ของกลุ่มนอกจากจะได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกันแล้ว ยังได้รับสิทธิที่จะได้รับเงินช่วยเหลือ เงินกู้ และสวัสดิการของกลุ่มตามความเหมาะสม

ยุคสุดท้าย ยุคการขยายการสื่อสารไปสู่ภายนอก (ปีพ.ศ.2547-ปัจจุบัน) เป็นการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ การเผยแพร่เรื่องราวการอนุรักษ์ของชุมชนสู่สาธารณะผ่านช่องทางต่างๆ ทั้งสื่อสาธารณะ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในและต่างประเทศ และเว็บไซต์ ฯลฯ สอดคล้องกับเกศินี จุฑาวิจิตร (2548) และเสถียร เขยประทับ (2538) ที่กล่าวถึงบทบาทของสื่อเพื่อการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อมในการเปิดโลกทัศน์ เผยแพร่เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศให้สังคมภายนอกได้รับรู้ และการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการประชาสังคม โดยการทำหน้าที่สะท้อนปัญหาความเป็นจริงทางสังคมให้กับประชาชน เพื่อจะได้เลือกและตัดสินใจในการเข้าร่วมกระบวนการต่อไป

2. กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีดังนี้

2.1 กระบวนการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากร หากสรุปตามองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารแล้วแบ่งเป็น

(1) กลุ่มผู้ส่งสารและกลุ่มผู้รับสาร เป็นกลุ่มเดียวกันเนื่องจากรูปแบบการสื่อสารเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two - way communication) สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันและสลับบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2543) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะการสื่อสาร ในยุคพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่ ว่าเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ไม่มีสถานะตายตัว และสามารถสลับเปลี่ยนบทบาทกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(2) เนื้อหาของสาร เป็นประเด็นทรัพยากรชายฝั่ง คือ หอยแครง หอยเสียบ ที่มีการแย่งชิงระหว่างคน 2 กลุ่มคือคนในพื้นที่ ที่หากินด้วยกระดานดิบหาหอย และกลุ่มเรือคราดหอยและซ็อนโพง หากมีการประชุมหรือการปรึกษาหารือเพื่อการดำเนินการร่วมกันแล้ว ประเด็นปัญหานี้จะถูกนำขึ้นมาพูดคุยอย่างบ่อยครั้งเนื่องจากเป็นประเด็นร่วมของชุมชนที่เป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ทุกคนจึงให้ความสำคัญ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2552) ที่เนื้อหาในการพูดคุยนั้นสามารถเพิ่มพลังให้แก่ผู้สื่อสารได้ซึ่งเนื้อหาจะต้องมีลักษณะสอดคล้องวิถีชีวิตของชุมชน

(3) ช่องทางในการสื่อสารที่เหมาะสม ของชุมชนบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทรคือ การพบปะพูดคุยกันภายในชุมชนในที่นี้คือ บริเวณท่าเรือที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหาหอยโดยใช้กระดานดิบจะต้องมาลงเรือที่ทำเรือเดียวกัน จึงเป็นโอกาสในการพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอยู่ตลอด โดยชาวบ้านและแกนนำหมู่บ้านที่รู้ความเคลื่อนไหวของกิจกรรมจะต้องมาบอกกล่าวให้กับสมาชิกได้ทราบ นอกจากนี้ยังได้พบปะแลกเปลี่ยนกันในงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน โดยในการสื่อสารจะมีรูปแบบการจัดประชุมประจำเดือน หรือการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ แล้วแต่โอกาสและวัตถุประสงค์ของการพูดคุยในแต่ละครั้ง ซึ่งช่องทางที่มีการสื่อสารกันภายในชุมชนอย่างบ่อยครั้งทำให้การจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนเกิดประสิทธิภาพ เพราะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และสภาพปัญหากันอย่างสม่ำเสมอ ทุกคนมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพราะมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีความคุ้นเคยสอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่กล่าวว่าช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้อง พบปะแลกเปลี่ยนกันได้อย่างสม่ำเสมอ คนที่เข้ามาพูดคุยนั้น ต้องมีความรู้สึกผูกพันกันทั้ง บุคคล หรือหน่วยงานต่างๆ ย่อมทำให้เข้าถึงช่องทางการสื่อสารเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

2.2 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง แบ่งออกเป็น 5 ระดับ เป็นไปตามแนวคิดของอิน รพีพัฒน์ อ้างถึงใน ปรัชติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านใน 5 ระดับ นอกจากกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใน 5 ระดับนี้แล้ว ถวิลวดี บุรีกุล (2552) กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมยังเป็นการสื่อสารเพื่อให้บรรลุความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นกระบวนการที่เอื้อให้ผู้ได้รับผลกระทบเข้ามามีส่วนในการจัดการปัญหาร่วมกัน ข้อค้นพบด้านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมและการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลกรณีศึกษาชุมชนขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ (2552)” และ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี (2543)” ที่พบว่ากลุ่มชาวบ้านและกลุ่มอนุรักษ์มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชนตั้งแต่การเข้าร่วมกำหนดปัญหา จนถึงการประเมินผลการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาเช่นกัน

ในส่วนของรูปแบบการสื่อสาร พบว่าการสื่อสารเพื่อจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชาวบ้านสามัคคีมีทั้ง (1) การสื่อสารแบบทางเดียว ที่เป็นการสื่อสารจากทางราชการ หรือการให้ข้อมูลข่าวสารจากแกนนำ และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และ (2) การสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งเป็นการส่งและรับข้อมูลข่าวสารระหว่างแกนนำและชาวบ้าน และชาวบ้านต่อชาวบ้านด้วยกัน โดยที่บทบาทผู้ส่งและผู้รับสารยังแยกจากกันอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของชาวบ้านเพื่อการจัดการป่าชุมชน อย่างยั่งยืน กรณีป่าชุมชน ตำบลท่าอิฐ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่พบรูปแบบของการสื่อสารใน 2 ลักษณะคือ การสื่อสารจากล่างขึ้นบน โดยผ่านกระบวนการพูดคุยผ่านการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านเพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารปัญหาเพื่อให้คนในชุมชนรับทราบปัญหาของตน และการสื่อสารในแนวระนาบ ผ่านกิจกรรมเพื่อสังคมเช่น การทำแนวกันไฟป่า ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและการสื่อสารโดยใช้การการพูดคุย

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ข่าวสารปากต่อปากไปยังชาวบ้านคนอื่น รูปแบบการสื่อสารที่พบในงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารซึ่งมีทั้งกระบวนการสื่อสารทางตรง กระบวนการสื่อสารแบบสองทาง และกระบวนการสื่อสารเชิงพิธีกรรม ซึ่งกระบวนการสื่อสารเชิงพิธีกรรมนี้ ผู้รับและผู้สื่อสารจะทำหน้าที่สลับกันไปมา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้มีการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง นอกจากการสื่อสารเพื่อ การจัดการความรู้ ซึ่งเป็นการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นระบบ มีส่วนสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งหัวข้อความรู้ ที่เป็นเรื่อง “การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง” ที่อยู่ในตัวบุคคล (Tacit knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) ในรูปแบบต่างๆ ที่มาจากสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ ฯลฯ ที่มาจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง มีแกนนำชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกหลัก (Facilitator) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตามช่องทางต่างๆ ของชุมชน สอดคล้องกับองค์ประกอบการจัดการความรู้ที่ อรรถวณิช น้อยวัฒน์ (2554) และวิจารณ์ พานิช (2557) ได้กล่าวไว้

3. บทบาทสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีรายละเอียดในการศึกษาดังนี้

3.1 คุณลักษณะของสื่อบุคคลที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง จากการศึกษาสื่อบุคคลทั้ง 2 ท่านคือ ผู้ใหญ่จรรยา พิทักษ์ และนายธนู วงศ์ใหญ่ สอดคล้องกับคุณลักษณะของสื่อบุคคลภายในชุมชนตามแนวคิด กาญจนนา แก้วเทพ (2542) ใน 2 ประเด็น คือ การเป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ และเป็นผู้มีความรู้ที่ถูกต้อง มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ ความไว้วางใจ (Trustworthiness) ส่วน ความทันสมัย (Modern Man) นั้นสืบเนื่องมาจากแนวคิด Modernistic Paradigm โดยได้ประมวลตัวบ่งชี้เพื่อวัดความทันสมัยไว้ดังนี้ คือ ความพร้อมที่จะพบกับประสบการณ์ใหม่ มีใจเปิดกว้างในการเปลี่ยนแปลงและรับสิ่งใหม่ เห็นคุณค่าของเวลา วางแผนการดำเนินชีวิต เชื่อถือในความสามารถของมนุษย์ เชื่อถือในหลักการและเหตุผล ตระหนักในความมีศักดิ์ศรีของผู้อื่น นอกจากนี้สื่อบุคคลในชุมชนที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งจะต้องประกอบไปด้วยจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และมีความรู้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ สอดคล้องกับ กาญจนนา แก้วเทพ และคณะ (2549) กล่าวว่า วัฏจักรสื่อบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ คือ มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และมีทักษะการสื่อสารโดยเฉพาะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จึงมีประสิทธิภาพต่อการสื่อสารในการจัดการทรัพยากรได้เป็นอย่างดี ส่วนการเป็นนักจัดการความรู้ของนายธนู วงศ์ใหญ่นั้น ที่คอยบันทึกเรื่องราวของชุมชนตั้งแต่ในอดีตจนถึงตรงกับองค์ประกอบของการจัดการความรู้ของชุมชนที่ต้องมีผู้ที่บันทึกเรื่องราวของชุมชน (อรรถวณิช น้อยวัฒน์, 2554) ที่เป็นผู้บันทึกสิ่งสำคัญของชุมชนเพื่อเอื้อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนต่อไป

3.2 บทบาทแกนนำชุมชนที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

บทบาทในการสื่อสารของสื่อบุคคลเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบหนึ่งจังหวะ (One-Step Flow of Information) ในที่นี้คือการรับฟังข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวจากภายนอกทั้งจากสื่อสาธารณะและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ สื่อบุคคลในที่นี้จึงทำหน้าที่เป็นเพียง “สื่อ” ให้กับชาวบ้านได้ทราบเท่านั้น การสื่อสารแบบสองจังหวะ (Two-Step Flow of Information) เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกทั้งจากสื่อสาธารณะและหน่วยงานที่ให้อาสาสมัครด้านวิชาการต่างๆ สื่อบุคคล

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ต้องปรับเปลี่ยนข้อมูลเหล่านั้นเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ ประกอบกับการหาข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้สอดคล้องกับความเป็นจริง เป็นการยืนยันข้อมูลดังกล่าวให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับคุณลักษณะของสื่อบุคคลภายในชุมชนตามแนวคิดกาญจนา แก้วเทพ (2542)

4. แนวทางการพัฒนาระบบการสื่อสารเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของบ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อจัดการทรัพยากรชายฝั่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาต้องเป็นไปในทิศทางของกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบทางเลือก (Alternative Paradigm) หรือการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแนวทางใหม่ที่ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543, 48-52) ได้สรุปไว้ดังนี้

1) การสื่อสารเป็นแบบสองทาง (Two way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ ไม่มีสถานะตายตัว แต่ต้องผลัดบทบาทกันเสมอ

2) การไหลของข่าวสาร (Flow of Information) จากหลายลักษณะในทุกทิศทาง ทั้งจากบน (Top down) แบบล่างสู่บน (Bottom up) และเป็นแบบแนวนอน (Horizontal)

3) การกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารชุมชน สามารถดำเนินการได้หลายวิธีการให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกำหนดเป้าหมาย

4) การสื่อสารเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน ในการศึกษาพบว่า ผู้สื่อสารและผู้รับสาร เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทรัพยากรชายฝั่งจึงจะให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภายในชุมชน ส่วนของเนื้อหาในการสื่อสาร ต้องสะท้อนความเป็นตนเองหรือความเป็นชุมชน มีลักษณะเฉพาะของชุมชน ที่สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2552), กาญจนา แก้วเทพและศรีธรรม์ โรจนสุพจน์ (2556) ได้กล่าวไว้คือ เนื้อหาจะต้องมีลักษณะเฉพาะ ที่สอดคล้องทั้งในแง่ประเด็นและวิถีชีวิตของชุมชน สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนสามารถนำเนื้อหาดังกล่าว มาจัดการกับชีวิตของตนเองได้ เป็นการเสริมพลังให้กับผู้สื่อสารได้ ส่วนช่องทางในการศึกษา พบว่า บริเวณท่าเรือ เป็นบริเวณที่ชาวบ้านที่มาหาหอยแครง ต้องมาลงเรือที่บริเวณนี้ จึงเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้าร่วมประชุมกันได้ และยังเป็นสถานที่ตั้งของกลุ่ม “อนุรักษ์ทรัพยากร” ของชุมชนอีกด้วย สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงช่องทางการสื่อสาร ที่ต้องเป็นช่องทางที่สามารถพบปะแลกเปลี่ยนกันได้สม่ำเสมอ

5) การมีส่วนร่วม ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในทุกระดับ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งมีประสิทธิภาพ

6) การแสดงออกของชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนในการกำหนดในสิ่งที่ชุมชนต้องการแสดงออก

7) การมีเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของทุกคน ในชุมชนมีการประชุมทุกเดือน เพื่อรับทราบแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ระหว่างกัน และนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ นำไปสู่การวางแผนในการแก้ไขปัญหาต่อไป นอกจากกระบวนการสื่อสารที่จะต้องดำเนินการในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรแล้ว ชุมชนจะต้องมีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นฐานในการจัดการทรัพยากรที่สำคัญ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ใช้องค์ความรู้ชุมชนเป็นเครื่องมือในการวางแผนการบริหารจัดการ ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งชุมชนจะต้องมี

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

การพัฒนาในลักษณะต่างๆ (วิจารณ์ พานิช (2557) และบุรุษย์ ศิริมหาสาคร (2550) อ้างถึงในอรรณ น้อยวัฒน์, 2554) ดังนี้

8) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ พัฒนาจากผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้ หรือรับข้อมูลข่าวสาร เพียงอย่างเดียว เป็นคุณอำนวย (Facilitator) ที่คอยจัดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้กับชาวบ้าน

9) การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ จะต้องมีการจัดระบบข้อมูลร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานองค์กร เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ของทุกฝ่ายทั้งชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการพัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

10) การสร้างช่องทางการเรียนรู้ นอกจากการจัดประชุมแลกเปลี่ยนในระดับชุมชนแล้ว ยังต้องมีการเพิ่มช่องทางการเรียนรู้ที่ขยายโอกาสไปยังหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้คนใน 2 ส่วนนี้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอีกด้วย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษากลุ่มผู้ขัดแย้งกับชุมชนในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริง และวางแผนการแก้ปัญหาร่วมกันต่อไป
2. ควรจัดทำงานวิจัยท้องถิ่น สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ลดความขัดแย้ง ในการแย่งชิงทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน
3. ควรศึกษาแนวทางการถ่ายทอดกิจกรรมการอนุรักษ์ให้กับเยาวชนในชุมชน เพื่อชุมชนมีคนรุ่นหลังในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2548). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). โครงการวิจัยเพื่อประมวลองค์ความรู้ เรื่อง ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2543). สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้ (พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). ศตวรรษใหม่ของการสื่อสารเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม โครงการพัฒนาองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพ หน้า 21-22.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). สื่อเล็กๆที่นำไปใช้ในงานพัฒนา ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และศิริธรณ์ วิจารณ์สุพจน์ (2556) สื่อสาร-สิ่งแวดล้อม โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ฝ่าวิกฤตการณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ ภาพพิมพ์.

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

- กนกพร พงษ์พันธ์. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าชายเลน
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2550 สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า.เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์จำกัด
กรุงเทพฯ.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 1)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เผด็จศักดิ์ และคณะ. (2550). โครงการสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของประเทศไทยกับ
การใช้ทะเลอย่างยั่งยืน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มนัชา มรรคอนันตโชติและคณะ. (2547). รายงานการวิจัยท้องถิ่น โครงการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่า
ชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนบ้านห้วยไคร้ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รัตติกาล สิทธิพันธ์. (2552). การสื่อสารกับการสร้างการมีส่วนร่วมและการจัดการปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ วิทยานิพนธ์.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). การจัดการความรู้ คั่นคืนวันที่ 14 มีนาคม 2557 <http://www.rsu.ac.th/science>
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น 10 ปีแพร่ทนามแดง กระบวนการเรียนรู้สู่วิถีความ
ปรองดอง หจก วนิดาการพิมพ์ 2555.
- สุกัญญา มารศรี. (2543). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 10
บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)
(พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสถียร เขยประทับ. (2538). สื่อมวลชนกับการพัฒนาประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 2) สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ.
- อรรณพ น้อยวัฒน์. (2554). ชุมชนนักปฏิบัติ : เครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความรู้.
ฉบับที่ 2 ปี 2554 คั่นคืนวันที่ 13 มีนาคม 2557 (<http://www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/booklet>).
- ไทยรัฐออนไลน์ (วันที่ 3 พฤศจิกายน 2552) บางขุนไทร (<http://www.thairath.co.th>).